

Svećenički zakoni Jezekijelovi

u svom odnošaju spram tih zakona u Tori

Napisao rabin Dr. Lazar Margulies, Bjelovar.

PREDGOVOR

U ovoj su raspravi obradjeni gotovo svi svećenički zakoni Jezekijelovi i prikazan im odnošaj spram svećeničkih zakona tore. Ovaj je odnošaj, kako ispitivanje pokazuje, trojak.

I. Mnogi su zakoni Jezekijelovi jednaki odgovarajućim zakonima tore i ne polaze u svojim odredbama dalje od njih. Propisi su to o načinu nošnje kose, o nastavnom i sudbenom redu svećenika i o daćama, što im pripadaju.

II. Zatim dolaze zakoni, koji polaze dalje od zakona tore. Većina zakona spada ovamo, a nepristrani će istraživač u njima zapaziti razvitak zakona tore, koji im odgovaraju. Sljedeći su to zakoni:

1) Propisi o svećeničkoj nošnji. Prema Jezekijelu imadu haljine sviju svećenika da budu iz platna, dok je prema tori samo prvosvećenik morao da nosi haljine iz platna, dok su ostali smjeli da rabe i vunene haljine.

2) Propisi o svlačenju i oblačenju haljina Jezekijel opisuje posebne ćelije, gdje svećenici oblače i svlače svoju odoru za službu. U Mojsijevu pako zakonodavstvu nema ni traga misli, da bi prostorije van hrama oskrvnule svećeničke haljine.

3) Propisi o braku. Prema tori smije veliki svećenik da ženi samo djevicu, dok ostali svećenici mogu da ožene i udovicu. Prema Jezekijeli moraju svi svećenici da žene djevice, inače jedino udovicu svećenika.

4) Vladanje svećenika u slučaju smrti. U tori ne nailazimo nigdje na propis, prema kojem svećenik i nakon onih sedam dana, za kojih ga se zbog onečišćenja po mrtvacu smatra »nečistim«, još i daljnjih sedam dana ne smije da obavlja svoju službu.

5) Prema propisima našeg proroka mora svećenik, koji je onečišćen lješem, nakon izminuća pomenutih četrnaest dana još da doprinese זָבַח »žrtvu za krivnju«, što tora takodjer ne poznaje.

6) Očišćenje hrama. Jezekijel spominje da se hram imade godišnje dva puta da očisti i to prvog i sedmog dana u prvom mjesecu. I ovaj propis tora ne poznaje.

7) Žrtva za Pesah. Dok je u tori je za Pesah propisana paljevina žrtva od dva junca i jednog ovna, dok zahtijeva Jezekijel od obiju vrsta po sedam komada, što opet treba smatrati pooštrenjem zakona tore.

III. Nasuprot tome je žrtva na mladji i na Sukot u našeg proraka manja, nego u tore. Tora na mladji propisuje dva mlada bika, jednog ovna i sedam janjeta, dok to prorok snizuje na jednog junca, jednog ovna i šest janjadi. Za Sukot propisuje tora omašan broj od 13 mladih bikova, koji se broj svakog daljnjeg dana smanjuje za jedan, dva ovna i četrnaest janjadi. Naš pako prorok izjednačuje žrtvu za Sukot žrtvom za Pesah, određuje dakle samo sedam mladih bikova, sedam ovnova i jednog jarca.

Osobita je pažnja u ovoj raspravi posvećena pitanju, da li je starije Jezekijelovo ili Mojsijino zakonodavstvo. Neki hrišćanski komentatori zastupaju mnijenje, da je Jezekijelovo zakonodavstvo starije. Ovo je mišljenje pokazalo bez uporišta, dok je ispravnost protivnog naziranja, koje se podudara s tradicijom, upravo očevidno. Već smo napomenuli, da imade tri momenta, u kojima Jezekijelovo zakonodavstvo naliči zakonima tore. Izgleda, kao da je naš prorok ove zakone naprosto preuzeo iz tore. Sedam se zakona ukazuje jasno kao neko pooštrenje, neko patenciranje odnosnih propisa tore. Samo dva zakona čine u tom pogledu iznimku. Ako uzmemo u obzir, da je religiozni razvitak u Židove pošao putem od »lahkoga« k »teškome«, *בין הקל אל החמור*, a Jezekijelovo zakonodavstvo u svojim propisima polazi dalje od odredaba tore, to moramo da pretpostavljamo, da je Jezekijelovo zakonodavstvo mladje. Razlozi, koji govore za ovo naše stanovište, zaista su nadmoćni, dok protivno naziranje bazira na tako slabim temeljima, da ga nije moguće održati.

NOŠNJA KOSE SVEĆENIKA.

U pogledu nošnje kose svećenika važi propis: »Neka sasvim ne šišaju kosu, neka ne pustaju, da im kosa po volji rasti, kosu svoju neka podrezuju« (Jezek. 44, 20). U Leviticus XXI. 5 i 10 nailazimo na isti propis, koji kaže, da svećenici ne smiju da si prave ćelu, a ne smiju pustiti da im kosa raste po volji.

NASTAVNA I SUDBENA DJELATNOST SVEĆENIKA.

O tome nam kaže Jezekijel sljedeće: »I moj narod neka poduče, kako će da razlikuje izmedju svetog i običnog, čistog i nečistog; u tome neka ga podučavaju. A kod prepirke neka budu sudije i neka sude po mojem pravu« (Jezek. 44, 23). Svećenici imadu prema tome da podučavaju razliku izmedju svetog i profanog, čistog i nečistog. Ova mi je dužnost i po Lev. X. 10, gdje se kaže: »I da luče izmedju svetog i profanog, čistog i nečistog«. K tome naš prorok još dodaje i jurisdikciju, koja takodjer spada u djelokrug svećenika. Ovo doznačenje sudbene

djelatnosti svećenicima sasvim je u duhu teokratskog značenja reforme, koju je prohtio Jezekijel.

DAĆE SVEĆENICIMA.

Slijedeće su to daće: מנחה »žrtva jela«, חטאת »žrtva grijeha«, אשם »žriva krivnje« i חרם »prokletost«. U pogledu ovih daća propisi se tore posve podudaraju s odredbama prorokovim, prema tome ovi zakoni tore ne pokazuju nikakav razvitak spram ovih naših zakona. Isto važi i o slijedećem stavku, gdje se govori o prvinama (בכורים) i o prilogu (תרומה).

NOŠNJA SVEĆENIKA.

Naš prorok kaže o tome (Jez. 44, 17—18): »A kod unidju u kapije nutarnjeg predvorja, neka obuku platnene haljine, neka na njima nema vune, kad vrše službu u vratima nutarnjeg predvorja i unutra. Platnene vezove neka nose na glavi, a platnene bedrene haljine neka im budu uz bokove, da se ne opasuju znojem«. Prema propisima novog reda u hramu, nijesu dakle svećeničke haljine smjele da sadržavaju vune, već su morale (בדפשתים) da budu od platna. I razlog je tome rečen לא יחגרו בייע, naime da se ne opasuju znojem, što vuna potpomaže. Razvitak, odnosno pooštrenje spram pentateuha je očit. Prema Exodus XXVIII. 39, 40, 42 i Exod. XXXIX. 27—28, bili כהנות i povezi glave iz שש »bisusa«, dok su čakšire bile platnene. Razlog je tome taj, što čakšire usko priležu, pa prouzrokuju jače znojenje od ostalih haljina, koje pokrivaju dijelove tijela, što se toliko ne znoje. Kraj ovih bili su još i »etof«, »meil haefod« i »hošen« sačinjeni od vune. Haljine prvosvećenika, u kojima je na dan pomirbe vršio službu, bile su, kao i u Jezekijela, platnene, kako to propisuje Lev. XVI. 4: »Neka obuče sveti kaput od platna, platnene bedrene haljine neka su mu na tijelu, neka se opase platnenim pojasom i neka ovije oko sebe platneni po vez za glavu«. Naš prorok u svojem nastonjanju, do redu u hramu, što ga on projektuje, daje neku višu formu, određuje ovdje za cjelokupno svećenstvo za svakidanju službu one propise, koji u tori važe za prvosvećenika i to samo na dan pomirbe. Svakome, tko želi da usporedi ovaj i ostale Jezekijelove svećeničke zakone s odnosnim zakonima tore, mora da je jasno, da su zakoni, o kojima govorimo, stroži i oštriji od zakona tore. Jedino to nije jasno jednome dijelu hrišćanskih egzegeta. Tako o ovome mjestu piše primjerice Bertholet u svom komentaru »Das Buch Hesekiel« (Freiburg in Br., Leipzig und Tübingen 1897). »Wie aus diesem Verbot hervorgeht, waren wollene Stoffe zur Priesterkleidung von Hesekiel nicht ungebrauchlich. Wie ist dies denkbar, wenn PC älter wäre als Hesekiel?« Jedini je odgovor na to, da je to vrlo lako moguće. U prijašnja vremena bile su dopuštene vunene svećeničke haljine. Jezekijel je pako htio, da svećenike budućeg hrama podigne na viši stepen sve-

tosti, pa im stoga odredjuje propise, koji su prije važili samo za prvosvećenika i to na jedan jedini dan.

Dalje kaže Bertholet:

»Aber Hes.'s eigene Vorschriften zeigen nicht die mindeste Bekanntschaft mit PC. Vom Hohepriesterlichen Gewande, das in PC. mit besonderer Ausführlichkeit beschrieben wird, schweigt er ganz, er kennt den Hohepriester einfach nicht«. Na to se može jedino reći, da za kakovo Jezekijelovo neznanje zakona tore nema nigdje nikakovog uporišta. Bit će, da ih je vrlo dobro poznao, samo je u svojim uredbama polazio dalje od njih. Haljina prvosvećenika se ne opisuje stoga, jer je kako je rečeno, vaskoliko svećenstvo dignuto u sferu prvosvećenika, a odjeća im odgovara odjeći prvosvećenika u pentateuhu. Bertholet veli dalje: »Uebrigens nennt er den Linnenstoff פשתה, PC. dagegen בר, terner heisst in PC. der priesterliche Kopfbund nicht פאר, sondern מנבעה (Exod. 28, 40), beim Hohepriester מצנפת«. Akoprem je to zbilja malo čudnovato, a ono ipak izgleda da je naš komentator zaboravio, da se je hebrejski, baš kao i svaki drugi jezik, tokom svoga razvitka mijenjao. Nema dakle u tome ništa začudnoga, kad tora za platno kaže בר, a Jezekijel פשתה. Isto bi moglo, kad bi bilo ispravno, da važi i za drugi prigovor Bertholetov. U starijem se naime govoru povez za glavu zove מנבעה, a u novijem פאר. No Bertholet je pregledao, da Exod. XXXIX, 28. kaže: »I povez za glavu od bisusa i platnene bedrene haljine od končanog bisusa«; nailazimo dakle upravo u ovoj izreci na izraz פאר.

Konačno naš komentator završuje riječime: »Diese Differenzen erklären sich am einfachsten, wenn wir in PC., zumal in seiner ausführlichen Beschreibung der hohenpriesterlichen Kleidung eine Weiterführung der bei Hesekijel gegebener Ansätze sehen dürfen«. Baš nasuprot! Ove ćemo razlike najjednostavnije protumačiti tako, da blaže propise tore pretpostavimo kao priorne, a Jezekijelovo zakonodavstvo kao posterijarno. Ta Eze hijel je svojim svećenicima branio da oblače vunene haljine, koje je prema tori i sam prvosvećenik izuzeo jednog dana u godini uvijek smio da nosi.

ZAKONI O OBLAĆANJU I SVLAČENJU SVEĆENIČKIH HALJINA.

Naš prorok poznaje prostorije na svećenike, kojima u tori nema analogije. Čelije su to naime za svećenike לשכות, o kojima govori pogl. 42, 1—14. Ove čelije nalazile su se sjeverno i južno od היכל a bile su tri sprata visoke. Prema u vis bivala je veličina spratova manja. Svrha je ovih čelija bila, da svećenici u njima pojedu žrtve, da ondje čuvaju svoje haljine i da se ondje svlače i oblače. S haljinama, odredjenim za službu, nijesu smjeli svećenici da stupe u vanjsko predvorje. Ako su htjeli da ostave naturne predvorje hrama i da podju medju narod, morali su u

pomenutim ćelijama da skinu službenu odoru i da obuku svoju profanu odjeću (pogl. 42, 1—14). U tore se naprotiv nigdje ne spominju prostorije, u kojima bi svećenici spremali, oblačili i svlačili svoje svećeničke haljine. Istom tori nema govora o tome, da bi se svećeničke haljine oskvrnule, kad bi se u njima pošlo van nutarnjeg prostora. Exod. 28, 43 kaže: »A Aron i sinovi mu neka ih imaju na sebi, kad unilaze u zavjetni šator, ili kad pristupe oltaru, da služe u svetištu, da ne nose krivnju i da ne umru«. Ovdje se, kako vidimo, govori samo o tome, kako službujući svećenik kod ulaženja u zavjetni šator, mora na sebi da ima službenu odoru. Gdje je pako imade obući, o tome se ne govori. Bit će, da u ono vrijeme nijesu bili tako skrupulozni, pa su se svećeničke haljine mogle i van hrama da nose. Naš dakle propis i opet znači pooštrenje.

PROPISI U POGLEDU ŽENIDBE.

Prema Jezekijelu (XLIV, 22) ne smiju svećenici da žene ni razvedenu ženu a ni udovicu, osim ako je to udova svećenika. Prema Lev. XXI, 7, 13, i 14 postoji u tom pogledu razlika između prvosvećenika i ostalih svećenika. Za prvoga se kaže: »Neka uzme ženu djevicu. Udovu i prognanu i oskvrnjenu, prilježnicu neka ne uzme za ženu«. O posljednjima se kaže: »Neka ne uzimlju prilježnicu i oskvrnjenu, a ni ženu, koju je njen muž otjerao; jer svet je on svojem Bogu«. Prvosvećenik ne smije da ženi udovicu, ženiti smije jedino djevicu, dok je ostalim svećenicima dopušteno, da žene udovicu. Jezekijel zabranjuje ženidbu s udovom Izraelićana, dopušta tek ženidbu s udovom svećenika. Ovdje je razvitak zakonodavstva tore očit. Bertholet izvlači se ovdje iz neprilike riječima: »Das Verhältnis unseres Verses zu PC, welches für Hohepriester und gewöhnliche Priester einen Unterschied statuiert, liegt so, dass ein Schluss auf die Priorität des einen oder des anderen nicht wohl gemacht werden kann«. Ovo nikako ne stoji! Za svakog je jasno, da je naš propis uvjetovan odgovarajućim propisom tore, jer se kao i u slučaju svećeničke nošnje, uredba, koja inače važi samo za prvosvećenika, proteže na sve svećenike.

VLADANJE SVEĆENIKA KOD SLUČAJEVA SMRTI.

Svećenik smije da pristupi samo k leševima najbližih rođjaka, a nikako k leševima stranih osoba. Pod prvima se razumijevaju isti kao i u Levit. XXI, 2, 3: otac, majka, sin, kći, brat i neudata sestra. No sada ponovno nailazimo u našeg proroka na odredbu, koju smo prinukani da označimo novotarijom i prelazenjem okvira, što ga odredjuju propisi tore: **יִאָחֲזִי מִהֲרָתוֹ שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ לוֹ**. »Nakon, što je postao čist, neka mu se odbroji sedam dana«. Tradicija, koja ne dozvoljava kontradikciju između Jezekijela i tore, tumači to tako: »Od časa, kad se odstrani od mrtvac«. Ovih sedam dana, što su ovdje propisani, a

imadu se odbrojiti, dok svećenik ponovno ne postane »čist«, odgovarali bi po tome onim sedam dnevi, koji se pominju u Num. XIX. 11 i t. d. Na treći i posljednji od ovih sedam dana, mora svećenik, koji se mrtvacem onečistio, da se škropi מי נדה »vodom čišćenja«. Time će da se otkaje, prije nego što se nanovo vrati u stanje čistoće. No kod tog je tumačenja nerazumljiva riječ טהרתו. Ova nikako ne može da znači »kad se je odstranio od mrtvaca«, jer tek onim časom počimlje brojanje onih sedam dana. Po Cornillu treba da čitamo ואחריו טהרתו »nakon njegovog onečišćenja«, no vjerojatnije je tumačenje קִרְרָה-ovo (Kimhi), da se ovih sedam dana, što smo ih pomenuli, imadu probrojiti onimo, što ih odredjuje tora. Prema tome bi Jezekijelovi svećenici trebali četрнаest, a ne sedam dana, da ponovno postanu čistima. Riječju טהרתו mislio se valjda propis otkajanja, što ga propisuje Num. XIX, a pretpostavlja se, da je poznat. Ne bi prema tome stajalo mišljenje Bertholetovo, da je naš zakon tek ishodište propisima tore, jer da tora propise, koji kod Jezekijela važe samo za svećenike, proširuje na sve Izraelčane. Ispravno je dakako stanovište, prema kojemu Jezekijel proširuje propise tore. U našem slučaju na taj način, da sedmodnevno trajanje nečisti, što važi za sve Izraelce, ostaje u važnosti i za svećenike, samo što im je pored toga propisano još daljnjih sedam dana čekanja, dok mogu da nanovo vrše službu u hramu.

ŽRTVA GRIJEHA SVEĆENIKA, KOJI SE ONEČISTIO MRTVACEM.

Daljnji jedan dodatak zakonima tore jest stih 27, koji kaže: »Na dan, kad ulazi u svetište, u nutarnje dvorište, da u svetištu služi, neka doprinese žrtvu grijeha«. Raši, u svom konzervativizmu, nastoji da ukloni ovu protimbu s torom. On stoga ne proteže ove riječi na slučaj, da se svećenik onečistio mrtvacem, već uzimlje, da ove riječi znače početak novog odlomka. Smisao bi ovog stavka prema tome bio, kako slijedi: Kaka svećenik po prvi puta u svom životu vrši službu, neka doprinese קִרְרָה. To bi bilo u skladu s Levit. VI. 13, gdje se propisuje, da Aron od dana svoga posvećenja mora dnevno kao minhu da doprinese $\frac{1}{10}$ efe. No ovo tumačenje nije moguće s dva razloga: 1) Žrtva, koja se spominje u Lev. VI., mora da doprinaša samo prvosvećenik, što se jasno razabire iz 15. stiha, koji glasi: »Neka ga priredjuje svećenik, pomazanik, a među sinovima mu onaj, koji je umjesto njega; vječan propis vječnome«. Prema tome bila je ova žrtva stalna dužnost prvosvećenika, dok se naš propis tiče svakog svećenika. 2) Žrtva, što je spominje Lev. VI., bila je »minha«, žrtva od brašna, dok se naša žrtva zove קִרְרָה dakle žrtvom grijeha. Bit će, da je i ovdje Kimhi pogodio pravo, kad kaže: »Smisao je toga, da svećenik, nakon što se otkajao te kad ponovno ulazi u svetište, u koje za vrijeme svoje nečisti nije smio da stupi, mora još da doprinese i žrtvu grijeha za

svoju nečist i u tome moramo opet da vidjamo neku promjenu za budućnost.

חטאת, koja je u ovom slučaju propisana, imade svoj razlog u tome, što je svećenik dodirom mrtvacu prešao u stanje חטאת »grijeha«. Svećenik zapravo ne bi smije nikada da ostavi svoje stanje »čistoće«, no desi li se to ipak, pa makar i u dopuštenim slučajevima, tad je svećenik sagriješio, a grijeh ima da se okaje s חטאת. Takvu žrtvu poslije onečišćenja po mrtvacu ne propisuje tora ni za svećenika, ni za lajka. I ovdje dakle vidjamo razvitak pentateuha, a ne kako Bertholet misli, tek neko ishodište za zakone tore.

OČIŠĆENJE HRAMA.

Ponajprije je tu prvi dan u prvom mjesecu (XLV. 18), za koji se propisuje »par ben bakar« »jedan mladi bik« kao žrtva otkajanja hrama. David Kimhi i mnogi drugi stari komentatori shvataju to kao ponavljenje, odnosno tumačenje propisa u pogl. XLIII 19 i sl. Prema tome se ova žrtva ne bi imala shvatiti kao periodska, već kao jednokratna, dakle kao »הוראת שעה«, a svrha bi joj bila, da otkaje hram, odnosno oltar. Medjuto izgleda, da pravo imadu noviji komentatori, kad kažu, da ovdje zapravo predleže dvije različite ceremonije. Prva, koja se tiče oltara, je jednokratna, te se ne smije ponoviti, dok se druga, koja se tiče hrama, svake godine na prvi dan prvog mjeseca morala ponoviti. Nadalje je skroz neosnovano, kad se pod prvim u prvome mjesecu misli dan pomirbe. U cijeloj našoj izreci nema ničesa, što bi nas moglo ponukati, da ovo mnijenje poprimimo. Imademo ovdje naprosto jedan novi zakon, kojeg tora ne poznaje, a u kojem se očituje naročita skrupuloznost u pogledu svetosti hrama. Očišćenje hrama treba dakle da se provadja godišnje i to dva puta, prvog i sedmog dana u prvom mjesecu (stih 20). Otkajati će se ovime שונה ופתי, dakle »onaj, koji je zabunom ili zaveden zgriješio«. Pod riječime מאיש שונה ומפתי pako razumijevam obrazloženje same ceremonije na prvog u mjesecu (stih 18). Eventualne naime pogriješke, koje je svećenik bilo kada iz neznanja bilo, da ih je previdio, počinio, treba svake godine očišćenjem hrama poništiti.

ŽRTVA ZA PESAH.

Na četrnaesti dan u prvom mjesecu treba da se doprinese žrtva za Pesah, a kroz sedam dana treba da se jede kruh bez kvasa. Usprkos Smenda, Bertholeta i drugih, ovo je mjesto potpuno jasno. Podudara se gotovo sasvim s izrekom u Num. 28, 16. בין הערבים uzimlje se, kao da je poznato. Predmnijeva se, da se znade za dotična mjesta u tori. Riječ שבועות bit će da je retuša riječi שבועת pa je vjerojatno, da se ovom punktacijom htjelo blagdan sedmica prekriomčariti u naš tekst. Poslije toga slijedi rečenica: »Na ovaj dan neka knez pripravi za sebe i za

cijeli puk zemlje bika za žrtvu grijeha«. Žrtvovanje bika za Pesah, pa ma i na prvi dan, mora da nas začudjuje, kad znamo, da se za Pesah žrtvuje samo jarac kao חֲטָאת. Mislim, da zajedno s Kimhijem imadem pravo, kad to shvaćam tako, da se כִּיִּים הַהֵאָשֵׁא ne odnosi na prvi dan, već na malo prije spomeniti četrnaesti dan.

Za sedam dana blagdana propisana je dnevna paljevna žrtva od sedam mladih bikava, sedam ovnova, a kao žrtva kajanja jarac. U posljednjoj točki slaže se naš prorok s torom, dok se u prvoj razilaze. Tora predviđa kao paljevim žrtvu dva mlada bika i jednoga ovna, dok Jezekijel zahtijeva od obiju vrsta po sedam komada. Shvatanje, prema kojemu sedam + sedam ne bi važilo za svaki dan, već za svih sedam dana, dakle, da bi na dan otpao samo jedan mladi bik i jedan ovan, nije od nikakovog značenja. Protimba ostaje i nadalje. Držim da je ispravno shvatanje, da se je dnevno žrtvovalo sedam mladih bikova i sedam ovnova. U tome vidim ponovno dokaz, da Jezekijel nije bio tek podloga zakonodavstvu tore, već da nasuprot on polazi mnogo dalje od tore, da njene propise proširuje, pooštruje i da i u pogledu žrtvovanja potencira svetost budućeg hrama.

SUBOTNJA ŽRTVA (46, 4).

I ova je žrtva u našeg proroka veća nego u tore. U Num. 28, 9 propisana su za subotu dva janjeta, dok naš prorok propisuje šest janjadi i jednog ovna.

Nasuprot tome umanjene su žrtve na mladji i na blagdan Sukot spram propisa tore. Za mladji odredjuje Num. 28, 11, dva mlada bika, jednog ovna i sedam janjadi, dok naš prorok zahtijeva jednoga mladog bika, šest janjadi i jednog ovna. Za blagdan Sukot propisuje tora omašan broj od 13 mladih bikova, a broj im se svakog daljnjeg dana za jednog smanjuje. Osim bikova pridolaze još i dva ovna te četrnaest janjadi. Naš prorok izjednačuje žrtvu za Sukot žrtvom za Pesah te odredjuje kao žrtvu sedam mladih bikova, sedam ovnova i jednog jarca.

